

MYKOLO KLEOPO OGINSKIO rašytinis palikimas

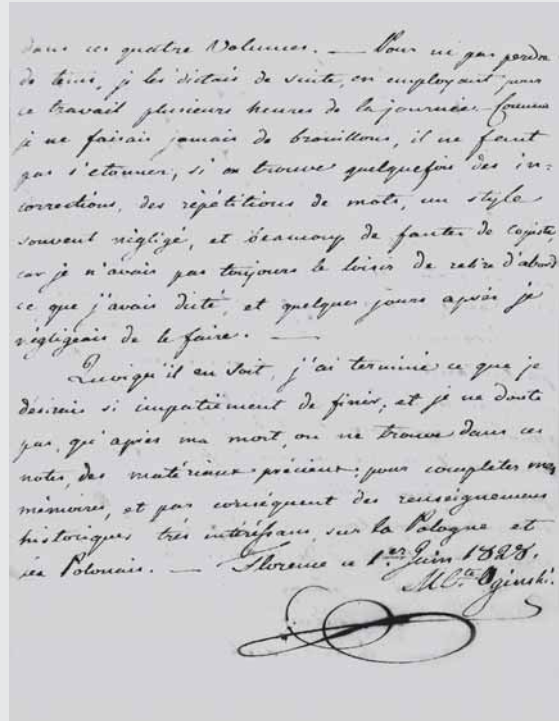
DANUTĖ RAMONAITĖ



„Dar neturėdamas 18 metų amžiaus, Mykolas Kleopas parašė „Laišką draugui“ (greičiausiai išgalvotam). Jame jis pasakoja apie gyvenimo kaimė malonumus, svarsto, kas yra laimė. [...] Šiame savo gyvenimo laikotarpyje Mykolas Kleopas jau buvo įsitikinęs, kad mokymas tam, jog ateityje dirbtum šalies labui, yra laimės šaltinis.“

Andrzejus Zaluskis

Dešinėje – Vilniaus universiteto bibliotekos Retų rankraščių skyriuje saugomo M. K. Oginskio „Atsiminimų“ keturtomo papildymų, kurie paaiškina, kokių tikslu šie papildymai buvo parašyti, fragmentas su M. K. Oginskio parašu



„ATSIMINIMAI“ (MEMOIRES DE MICHEL OGINSKI)

Mykolo Kleopo Oginskio rašytinis palikimas pastaraisiais metais sulaukia vis didesnio istorikų, jo kūrybinio palikimo tyrinėtojų dėmesio. Vertingiausia ir informatyviausia šio palikimo dalis yra 1802–1826 m. parašyti jo „Atsiminimai“ (I–IV tomai). Jų pilnas pavadinimas yra „Atsiminimai apie Lenkiją ir lenkus“ (rašydamas apie „Lenkiją ir lenkus“ M. K. Oginskis rašė apie 1795 m. galutinai padaliną Abiejų Tautų Respubliką, kuri anuo metu dažnai buvo vadinama tiesiog Lenkija, ir jos gyventojus). Šie atsiminimai apima 1788–1815 m. laikotarpį ir plačiai nušviečia ano meto įvykius buvusioje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, Lenkijoje ir kitose Europos šalyse bei Rusijoje.

„Atsiminimus“ M. K. Oginskis pradėjo rašyti po to, kai 1802 m. sugrįžo iš emigracijos ir apsigyveno jam valdyti perduotame dėdės dvare Zalesėje (Baltarusija, netoli Smurgainių). Čia jis sukūrė ir didelę dalį savo romansų bei pjesių fortepijonui.

M. K. Oginskis knygas rašė prancūzų kalba. „Atsiminimai“ šia kalba 1826–1827 m. Paryžiuje bei Ženevoje ir buvo išleisti. Rengiant spaudai šį keturtomį, jo papildymus M. K. Oginskiui talkino jo asmeninis sekretorius Leonardas Chodzka (1800–1871) ir keletas kitų pagalbininkų, tekstų perrašinėtojų.

Kairėje – XX a. I p. Vokietijoje išleistų M. K. Oginskio polonezų leidinio viršelis. Viena iš šio leidinio egzempliorių saugomas Žemaičių muziejuje „Alka“ (Telšiai). Ilustracija iš RKIC archyvo



M. K. OGINSKIO „ATSIMINIMŲ“ PAPILDYMAI IR KITI JO AUTORYSTEI PRISKIRIAMŲ KŪRINIAI

Vilniaus universiteto bibliotekoje saugomas unikalus M. K. Oginskio „Atsiminimų“ keturių tomų egzempliorius. Tai profesionaliai įrištos keturios knygos, kurios yra papildytos ranka rašytomis tekstais (pastabomis), į knygą įrištais jau išspausdintais „Atsiminimais“. Beveik visų knygų atvertimų viename puslapyje yra spausdintinis tekstas, o kitame pateikiami ranka rašyti papildymai (pastabos). Tikėtina, kad šitaip įrištas buvo ne vienas toks šios knygos egzempliorius. M. K. Oginskio proproprovaikaitis Andrzejus Zaluskis „Atsiminimų“ papildymus (pastabas) yra matęs Maskvos archyvuose, ten juos nusikopijavęs. 2000 m. Londone išleistoje knygoje „Michał Kleofas Ogiński. Życie, działalność i twórczość“ („Mykolas Kleopas Oginskis. Gyvenimas, veikla ir kūryba“), kurią šiais metais kartu su išsamiais knygoje skelbiamais informacijos papildymais planuojama Vilniuje išleisti lietuvių kalba, A. Zaluskis rašo: „1833 metais, gyvendamas Florencijoje, prieš pat mirtį, Oginskis visus savo archyvus išsiuntė į savo rezidenciją Zalesėje. Sunki ir pavojinga laikotarpis, po Lapkričio sukilimo, Mykolo Kleopo sūnus Irenėjus išsiuntė juos į Sankt Peterburgą, o iš ten archyvai buvo perkelti į Maskvą. Man atrodo, kad nė vienas lenkų istorikas nuodugniai šio archyvo neištyrinėjo. Iš turimų atspaudų padariau keletą kopijų ir išsiunčiau tokius darbus kaip „Mano biografija“ arba „Pastabos“ kai kuriems lenkų istorikams.“ Šio archyvo kopijas iš Maskvos kolegų jau yra gavę M. K. Oginskio gyvenimo ir veiklos tyrinėtojai baltarusiai. Jie šį archyvą, kai tik susidaro tam galimybė, verčia į rusų kalbą. Tikimasi, kad bent dalis šio archyvo kopijų ar jų vertimų artimiausiais metais taps prieinami ir Lietuvoje gyvenantiems M. K. Oginskio rašytinio palikimo tyrinėtojams. Neabejojama, kad tai padės atsakyti į daugelį klausimų, susijusių su M. K. Oginskio asmenybe, kurie dabar vis dar iškyla kalbant ir rašant apie M. K. Oginskį.

„Atsiminimų“ knygos pirmojo tomo pradžioje M. K. Oginskis yra pateikęs žinių, kaip jis rašydavo savo knygas ir kaip jas, o taip pat ir minimus papildymus (pastabas), jis paskutiniaisiais savo gyvenimo metais rengė spaudai. M. K. Oginskis rašo, kad „šie papildymai po mano mirties bus perduoti žmonai ir visiems laikams liks šeimos ar-

chyvuose. Juos perskaityti galės tik mano vaikai ir keletas artimų draugų. Ten sudėjau visus faktus, kurių nepanorau išspausdinti savo „Atsiminimuose“, kad jie nebūtų pernelyg didelės apimtys. Šiame egzemplioriuje bus patikslinta mano biografija iki 1788 metų ir ypač to laikotarpio mano privataus gyvenimo detalės. Ten aprašiau daug istorinių įvykių, kurie iki šiol nebuvo žinomi, nors ir labai svarbūs, tačiau nenorėjau jų spausdinti, kol esu gyvas, daug labai svarbių laišku apie įvairius dalykus, daug linksmų ir nežinomų detalių apie įžymius žmones, kuriuos paminėjau savo „Atsiminimuose“.

Kadangi mano regėjimas labai nusilpęs, sunku dirbti, ypač pastaruosius penkerius metus, kai gyvenau Florencijoje, negalėjau ilgai rašyti ir taisyti tai, kas sudėta į šiuos keturis tomus. Nenorėdamas gaišti laiko, diktavau po keletą valandų per dieną. Kadangi niekada nerašiau juodraščių, nereikia stebėtis, jei pasitaikys netikslumų, pasikartojimų, stilius dažnai gali būti prastas ir daug perrašinėtojo klaidų, nes ne visada pakakdavo laiko dar kartą perskaityti tai, ką buvau padiktavęs, o po kelių dienų jau tuo nebesidomėdavau.

Kad ir kaip ten būtų, baigiau tai, ką nekantraudamas troškiau baigti [...].

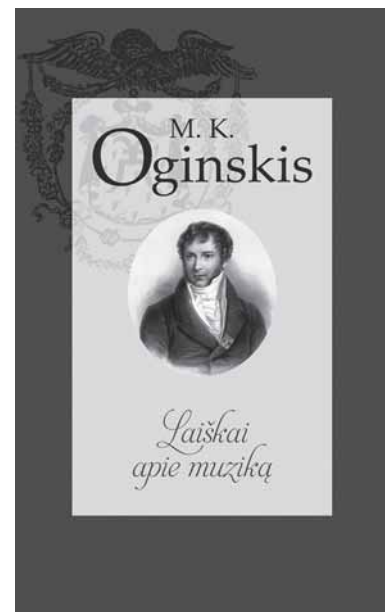
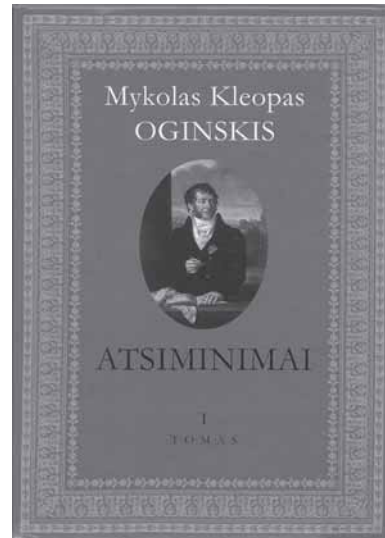
Florencija, 1828 metų birželio 1 diena. Pasirašo grafas Mykolas Oginskis.

Papildymai parašyti labai gražiu braižu. Jie kol kas nėra išversti į kitas kalbas ir ištiesai paskelbti.

Tikėtina, kad Vilniaus universiteto bibliotekai šį unikalų „Atsiminimų“ keturtomį yra perdavęs dailės istorikas Paulius Galaunė. Kaip šios knygos pateko pas jį, žinių neturima.

„Atsiminimus“ kitomis kalbomis pradėta leisti 1870 metais. Pirmieji šio darbo ėmėsi lenkai. Jie M. K. Oginskio keturtomį į lenkų kalbą išvertė ir išleido Poznanėje 1870–1871 metais.

Į lietuvių kalbą M. K. Oginskio „Atsiminimus“ pirmą kartą išvertė ir 2007–2010 m. lietuvių kalba išleido visuomeninė organizacija „Regionų kultūrinių iniciatyvų centras“ (toliau – RKIC), leidžianti ir kitas knygas Žemaitijos istorijos ir kultūros klausimais bei periodinį istorijos, kultūros ir švietimo žurnalą „Žemaičių žemė“. „Atsiminimus“ iš prancūzų į lietuvių kalbą išvertė Trakų rajone gyvenantis prancūzų kalbos specialistas Virginijus Baranauskas.



M. K. Oginskio leidinių – „Atsiminimai“, t. 1, 2007) ir „Laiškai apie muziką“ (2014), lietuvių kalba išleisti Vilniuje, viršeliai. Dailininkė Deimantė Rybakovienė

„LAIŠKAI APIE MUZIKĄ“ IR KITI KŪRINIAI

Kita svarbi M. K. Oginskio rašytinio palikimo dalis – muzikinis-estetiškas esė rinkinys „Laiškai apie muziką“. Šiuos laiškus, padedamas Leonardo Chodzkos bei Mykolui

(Nukelta į 14 p.)



Pastaraisiais metais renovuoti Mykolui Kleopui Oginskiui priklausiusios Zalesės dvaro sodybos (Baltarusija) centriniai rūmai, kurie pastatyti M. K. Oginskio rūpesčiu ir jam vadovaujant po to, kai jis čia apsigyveno kartu su savo antrąja žmona Marija de Neri, 1802 m. sugrįžęs iš privestinės emigracijos užsienyje. Michailo Sudniko nuotrauka

(Atkelta iš 13 p.)

Kleopui talkinusių perrašinėtojų, M. K. Oginskis parašė 1823–1828 m., jau gyvendamas Florencijoje. Mykolui Kleopui gyvam esant, šis esė rinkinys nebuvo išspausdintas. 1956 m. jį iš prancūzų kalba parašyto rankraščio (tikėtina, kad jo kopijos) į lenkų kalbą išvertė ir išleido Lenkijos muzikologas Tadeušas (Tadas) Strumila (*Tadeusz Strumiłło*). Tais pačiais metais „laiškai“ lenkų kalba buvo išspausdinti Krokovoje. Šio leidinio pradžioje yra paskelbta plati T. Strumilos parašyta įžanga. Ją gana kritiškai savo knygose apie M. K. Oginskio gyvenimą, veiklą ir kūrybą vertina A. Zaluskis, teigdamas, kad dalis išvadų, kurias T. Strumila leidinio įžangoje pateikė, yra neteisingos, nes knyga buvo leidžiama sovietmečiu ir autoriasu požiūris į daugelį faktų yra paveiktas ano metų sovietinės ideologijos.

2014 m. lietuvių kalba „Laiškus apie muziką“ išleido RKIC. Juos iš prancūzų kalba parašytų rankraščių kopijų į lietuvių kalbą išvertė Virginijus Baranauskas.

2013–2014 m. į baltarusių kalbą šį esė rinkinį išvertė ir baltarusiai, tačiau iki 2015 m. baltarusių kalba knyga dar nebuvo išleista.

Didelė dalis M. K. Oginskio rašytinio palikimo nėra išlikę, o tai, kas sulaukė mūsų dienų, vis dar nėra iki galo ištyrinėta ir paskelbta. Lietuvos valstybės istorijos archyve (LVIA) saugomas turtingas Lietuvoje gyvenusių kunigaikščių Oginskių archyvas. Baltarusiai, tyrinėdami jį, surado prancūziškai parašytus M. K. Oginskio priesakus keturiolikmečiui sūnui Irenėjui, 1822 m. išvykusiam mokytis į Italiją (LVIA, f. 177, ap. 1, b. 67). Lietuvių kalba šie priesakai pirmą kartą paskelbti žurnale „Žemaičių žemė“ (2005, Nr. 4). RKIC, bendradarbiaudamas su Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejumi, atskiru leidiniu „Priesakus sūnui“ lietuvių kalba išleido 2007 m., 2013 m. – lietuvių, anglų ir prancūzų kalbomis (vertėjai – V. Baranauskas ir Kęstutis Urbaitis), 2015 m. – lietuvių kalba. Lietuviška priesakų versija pastaraisiais metais yra paskelbta daugelyje interneto leidinių.

Savo knygoje „Mykolas Kleopas Oginskis. Gyvenimas, veikla ir kūryba“ A. Zaluskis pažymi: „Jaunystėje Oginskis rašė satyrinius eilėraščius. Jų nėra išlikę.“ Neužmiršo M. K. Oginskis eilavimo ir vėlesniais metais. Tapęs Lietuvos izdo komisijos nariu, jis kurį laiką gyveno Gardine ir dirbo Gardino seime. Pasak A. Zaluskio, „Oginskis pradėjo dirbti kupinas jaunatviško entuziazmo. Jį domino darbo ekonominė pusė, o teisinių reikalų nemėgo. Čia dominavo intrigos, įtartiniai santykiai, nesąžiningumas, pinklės ir korupcija [...]. Bylų nagrinėjimas užsiėmėdavo, nes advokatai labai daug kalbėdavo. Tai erzino Mykolą Kleopą ir jis šia tema parašė keliolikos eilučių epigramą. Kūrinys buvo anoniminis, bet visi atpažino

jo autorių. Advokatai jį apskundė, tačiau kitus tai pralinksmino. [...]“

M. K. Oginskio gyvenimo ir veiklos tyrinėtojas Igoris Belza (1904–1994) M. K. Oginskio plunksnai priskiria ir anonimiškai dviejų tūkstančių tiražu išleistą brošiūrą „Papūga“.

Knygoje apie M. K. Oginskį, jo gyvenimą ir kūrybą Zaluskis rašo: „Turiu Oginskio parašytą Zubovo biografiją, kurią gavau Maskvoje. Ji yra visai nežinoma ir joje yra kai kurių įdomių smulkmenų. [...]“

Parašęs ir Paryžiuje bei Ženevoje išleides „Atsiminimus“, Oginskis jautė tolesnės autorinės veiklos poreikį. Plačiai susirašinėjo ir rašė nedidelius istorinius kūrinius: Platono Zubovo biografiją, Kuršo gubernijos istoriją. Nežinau, ar jo autorystei ar vertimui galima priskirti Mokronovskio, kunigaikščio Juzefo Poniatovskio, Krasickio biografijas, o gal jų autorius ar vertėjas buvo Stanislovas Potockis. [...]“

M. K. Oginskis užsirašinėdavo svarbesnių įvykių, susitikimų, pasitarimų detales, kaupdavo gautus laiškus, kitus dokumentus, jei negalėdavo sau pasilikti originalų, pasidarydavo jų kopijas. Nemažai šio archyvo yra dingę, tačiau gana didelė ir reikšminga dalis yra išsaugota. Tokių laiškų yra Maskvos archyve, nemažai jų saugoma ir LVIA.

A. Zaluskis savo knygoje apie M. K. Oginskio gyvenimą, veiklą ir kūrybą įrodinėja, kad M. K. Oginskis buvo ir dabartinio Lenkijos himno žodžių bei muzikos autorius. Šia tema bent jau Lenkijoje paskutiniaisiais metais nemažai diskutuojama. Kol kas, kaip matyti, šia tema bent jau Lenkijoje daugiau yra A. Zaluskio oponentų negu šalininkų. Pagrindinė priežastis ta, jog iki šiol nėra rasta paties M. K. Oginskio tekstų, kuriuose jis būtų pažymėjęs, kad būtent jis tą himną sukūrė. „Laiškuose apie muziką“ Mykolas Kleopas rašo, kad, prasidėjęs Tado Kosciuškos sukilimui, jis savo pulkui parašė maršą, kad parašė keletą kitų kūrinių, tarp jų ir karinių dainų ir kad jos tarp sukilėlių buvo populiarios, tačiau apie vėlesniais metais sukurtą Lenkijos himną „Dar Lenkija nežuvo“ (dažniausiai jis vadinamas „Dombrovskio mazurka“) nėra rašoma. Gali būti, kad tokių žinių yra jo iki šiol tyrinėtojų neperskaitytuose, į kitas kalbas neišverstuose „Atsiminimų“ papildymuose ar jo išlikusiuose laiškuose, kituose Maskvos archyve saugomuose dokumentuose, tačiau kol kas to dar nežinome.

Taigi istorikams, M. K. Oginskio kūrybos tyrinėtojams ir puoselėtojams darbo yra dar daugeliui metų.